

Valimiste vaatleja meelespea

Käesolev meelespea ning küsimustik on loodud ühingu Korruptsioonivaba Eesti poolt 2013. aasta kohalike omavalitsuste valimiste vaatlemiseks. Materjalide kokkupanemisel on muu hulgas kasutatud Vabariigi Valimiskomisjoni poolt koostatud juhiseid. **Vaatleja peaks nii meelespea kui ka küsimustikuga tutvuma juba enne vaatlemise alustamist.**

Vaatlejana registreerimine

Vaatlejatunnuse saamiseks tuleb esitada **maakonna valimiskomisjonile hiljemalt valimispäeva hommikul** vastavasisuline kirjalik taotlus, mille alusel väljastatakse **vaatlejatunnistus**. Taotlusesse tuleb märkida **vaatleja nimi** ning organisatsioon (juhul kui on), keda ta esindab.

Maakondlike valimiskomisjonide aadressid ning kontaktandmed leiab lisalehelt.

Hääletamise vaatlemine

Vaatleja võib teostada vaatlemist vabalt valitud valimisjaoskonnas, olenemata maakonnast, kus taodeldi vaatlejatunnistus. Vaatlemist võib teostada ka mitmes erinevas valimisjaoskonnas.

Enne vaatlemise alustamist peab vaatleja esitlema end vastava valimisjaoskonna valimiskomisjonile ning esitama vaatlejatunnistuse.

Vaadelda võib nii eelhääletamise päevadel (**10.-13. oktoobril 12.00-20.00** ja **14.-16. oktoobril**) kui ka valimispäeval (**20. oktoobril 9.00-20.00**). Ei ole nõutav, et vaatleja viibiks valimisjaoskonnas kogu hääletamise aja, vaid vaadelda võib vastavalt enda võimalustele ja ajale (näiteks 12. oktoobril kell 14.00-17.00)

Võimaluse korral võiks vaatleja (vähemalt osaliselt) teostada vaatlemist eelhääletamise päevadel, kuna siis on võimalike rikkumiste risk veidi suurem.

Samuti võiks vaatleja viibida valimisjaoskonnas häälte kokkulugemise ning viibida (vähemalt osaliselt) kodus hääletamise juures. Lisaks võib vaatleja osaleda ka järgmisel päeval häälte üle lugemisel alates kl 10.

Valimiste korra ning vaatlemise kohta leiab informatsiooni ka Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehelt:

<http://kov2013.vvk.ee/>

E-hääletamise vaatlejate koolitus

Elektroonilise hääletamise vaatlemiseks korraldab elektroonilise hääletamise komisjon koolituse. Koolitus algab 16.septembril ja kestab kuni kaks nädalat. Esimene seminar toimub esmaspäeval, 16. septembril algusega kell 16:00 Vabariigi Valimiskomisjonis (Komandandi maja, Toompea 1, Tallinn). Jätkuseminaride toimumisajad lepitakse kokku kohapeal vastavalt osalejate eelistustele. Koolituse viib läbi elektroonilise hääletamise komisjoni esimees Tarvi Martens.

Koolituse eesmärgiks on tõstatada ja vastata e-hääletamise vaatlemisega seotud küsimustele. Lisaks seminaridest osavõtule eeldavad korraldajad osalejatelt valmisolekut põhjalikult jälgida **e-hääletamise süsteemi seadistusprotseduure**, mis leiab aset **1. – 4. oktoobril**. Samuti on vaatlejatele väga oluline olla kohal häälte kokku lugemisel valimispäeval, 20. oktoobri õhtul. See on vajalik, et veenduda oma silmaga selles, kuidas korrektselt seadistatud süsteemist tekivad korrektsed valimistulemused.

Osalemissoovist tuleb teada anda hiljemalt reedeks, **13. septembriks** meiliaadressil **sten.ehrlich@vvk.ee** või telefonil **5551 8001**. Seminarid on tasuta ja osalejate arv ei ole piiratud.

Proovihääletus

24. septembri kella 9st kuni 26. septembril kl 18ni toimub proovihääletus, kus hääletamist saavad testida kõik soovijad. Proovihääletamine korraldatakse selleks, et meelde tuletada olulised üksikasjad, nagu see, kas arvuti on hääletamise tarbeks õigesti seadistatud, kas ID-kaardi (või mobiil-ID SIM-kaardi) sertifikaadid kehtivad, kas PIN-koodid on olemas.

Vaatlemine

E-hääletamise infosüsteemi lõplik seadistamine toimub **1.- 4. oktoobril**. Kõikidesse

Kodanikeühenduste Korruptsioonivastase võrgustiku tegevust toetab KÜSK

seadistusprotseduuridesse on kaasatud audiitorid, oodatud on ka vaatlejad. **Ametlik e-hääletamine toimub 10.-16. oktoobril. Vaatlejatele on väga oluline olla kohal häälte kokku lugemisel valimispäeval, 20. oktoobri õhtul.**

Vaatleja õigused ja kohustused (Alus: Vabariigi Valimiskomisjoni 23. aprilli 2013. a. määrus nr 10 § 2)

Vaatlejal on õigus:

- jälgida kõiki valimistoiminguid, sealhulgas hääletamise käiku ning hääletamis- ja valimistulemuste kindlakstegemist
- viibida valimiskomisjoni koosolekul
- üles märkida valija elukohajärgses jaoskonnas eelhääletamisel, kodus hääletamisel ja asukohas hääletamisel kasutatava hääletamiskasti ning eelhääletamisel kasutatava hääletamiskasti ava pitseerimisel kasutatud turvaploommide numbrid. Elektroonilise hääletamise vaatlemisel on vaatlejal õigus üles kirjutada komisjoni toimingutes kasutatud turvaümbrike ja –kleebiste numbrid.
- teavitada valimiskomisjoni täheldatud seaduserikkumistest.

Vaatlejal ei ole õigust:

- segada valimiskomisjoni tööd ega osaleda valimiskomisjoni pädevuses olevates toimingutes
- tutvuda valijate nimekirjaga, välja arvatud kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduses ettenähtud juhtudel
- täita oma kohustusi ega kasutada vaatleja õigusi, olles samaaegselt ka valimiskomisjoni liige

Millele vaatlemisel eelkõige tähelepanu pöörata?

- ❖ Kas valimisruumides teostatakse valimisagitatsiooni (sh ruumid, mille kaudu valija siseneb jaoskonda)
- ❖ Kas hääletamiskabiinid vastavad nõuetele (võimaldasid salajast hääletamist, elukohajärgses jaoskonnas hääletamisel oli hääletamiskabiini seinal valimisringkonna kandidaatide koondnimekiri)

- ❖ Kas hääletamiskast on enne hääletamise algust pitseeritud ning kas hääletamiskast pitseeritakse eelhääletamise päevadel pärast hääletamise lõppemist ning kas hääletamiskasti hoitakse hääletamise vahelisel ajal turvalistes tingimustes
- ❖ Kas esineb kõrvalekaldeid hääletamiseks ettenähtud aegadest
- ❖ Kas valijad saavad hääletamisedeli isikut tõendava dokumendi alusel ning allkirja vastu
- ❖ Kas hääletamisedelid täidetakse hääletamiskabiinis
- ❖ Kas hääletamisedeleid viiakse hääletamisruumist välja
- ❖ Kas väljastatud hääletamisedelile oli kantud jaoskonnakomisjoni pitsatijäljend ja see kinnitati teise jaoskonnakomisjoni pitsatijäljendiga enne selle valimiskasti laskmist
- ❖ Kas viibiti hääletamise ajal mitmekesi hääletamiskabiinis
- ❖ Kas esines probleeme häälte kokkulugemisel ning hääletamisedelite kehtivuse kindlakstegemisel
- ❖ jne

Lisamärkused

Vaatleja peaks jaoskonnakomisjonilt küsima, mis kell alustatakse eelhääletusel antud häälte lugemist valimispäeva õhtul (20. oktoobril, mitte enne kella 20.00).

Vaatleja peaks jaoskonnakomisjonilt küsima, millal sõidetakse kodus hääletajate juurde. **Kodus hääletamine toimub vaid valimispäeval, 20. oktoobril.** Tuleks tähele panna, et kodus hääletamist läbiviivad jaoskonnakomisjoni liikmed ei oleks sama erakonna või valimisliidu ettepanekul jaoskonnakomisjoni liikmeks määratud. Juhul, kui valimisjaoskond korraldab eelhääletamise päevadel ka asukohas (nt haiglas) hääletamist, on ka seda võimalik sarnaselt kodus hääletamise tingimustega vaadelda.

Kodus hääletajate juurde suunduvad jaoskonnakomisjoni liikmed ei ole kohustatud vaatlejat enda sõidukisse võtma!

Vaatlejad, kes viibivad eelhääletamisel antud häälte lugemise juures, ei tohi selleks ettenähtud kinnisest ruumist lahkuda enne kella 20.00. Sidevahendite kaasavõtmine häälte lugemiseks ettenähtud kinnisesse ruumi on keelatud.

Rikkumistest teavitamine

Võimaliku valimisrikkumise kahtluse korral peaks vaateleja ennekõike **teavitama tähelepanekutest jaoskonna valimiskomisjoni**. Isegi, kui on alust arvata, et jaoskonnakomisjoni teavitamine ei pruugi tuua lahendust täheldatud probleemile (nt. rikkumisega on seotud valimiskomisjoni liige), on see ikkagi esmaseks sammuks.

Täheldatud rikkumine tuleks fikseerida võimalikult täpselt!

Edukat vaatlemist!

Maakonna valimiskomisjonide kontaktid

Valimiskomisjon	Address	Sidevahendid	Tööaeg	Esimees
Vabariigi VK	Lossi plats 1a, Tallinn	E-post: val@riigikogu.ee vvk.ee/kov09 Faks: 6316541 Tel: 6316548 Tel: 631 6540	Tööpäevadel 9.00-17.00	Alo Heinsalu
Tallinna VK	Vabaduse väljak 7	E-post: toomas.sepp@tallinnlv.ee Faks: 694 3249 Tel: 6404175	E-R 9.00- 12.00 ja 14.00-16.00; 10.09 9.00- 12.00 ja 14.00-18.00. 20.10 9.00- 23.00.	Toomas Sepp
Tartu linn VK	Raekoda, 50089 TARTU (Tartu Raekoda)	E-post: valimised@raad.tartu.ee Tel: 736 1203 Faks: 736 1106	E-R 10.00- 12.00 ja 14.00-16.00. 10.09 10.00- 12.00 ja 14.00-18.00	Jüri Mölder
Harju maakonna VK	Roosikrantsi 12, Tallinn	Faks: 611 8602 E-post: leevi.laever@mv.harju.ee www.harju.ee Tel: 611 8610	tööpäevadel 8.15 - 17.00	Leevi Laever
Hiiu maakonna VK	Leigri väljak 5, 92401 Kärdla	E-post: piret.sedrik@hiiu.maavalitsus.ee Faks: 463 6069 Tel: 463 6068	9.00-12.00 ja 14.00-16.00	Piret Sedrik
Ida-Viru maakonna VK	Keskväljak 1, 41594 Jõhvi	E-post: eve.east@vmv.ee Faks: 332 1240 Tel: 332 1200	E-R 9.00- 16.00	Eve East
Jõgeva maakonna VK	Suur 3, 48306 Jõgeva	E-post: heidi.laks@jogevamv.ee Tel: 776 6388 Faks: 776 6334	9.00-16.00, reedel 9.00- 15.00	Heidi Laks
Järva maakonna VK	Rüütli 25, Paide 72713	E-post: virve.toode@jarvamv.ee Faks: 385 0519 Tel: 385 9639	E-R kl 9-12 ja 13-16; valimispäeval kl 9 -23	Virve Toode

Lääne maakonna VK	Lahe 8, 90503 Haapsalu	E-post: kristel.jupits@lmv.ee Tel: 472 5603 Faks: 472 5601	9-12, 14-16	Kristel Jupits
Lääne-Viru maakonna VK	Kreutzwaldi 5, 44314 Rakvere	E-post: tarmo.mikkal@l-virumv.ee Faks: 325 8003 Tel: 325 8002		Tarmo Mikkal
Põlva maakonna VK	Kesk 20, 63308 Põlva	Tel: 799 8901 Faks: 799 8903 E-post: valimised@polvamaa.ee valimised@polva.maavalitsus.ee	E-R 9.00- 12.00 ja 13.00-16.00	Kristina Krantsman
Pärnu maakonna VK	Akadeemia 2, 80088 Pärnu	E-post: rita.kosenkranius@mv.parnu.ee Faks: 447 9735 Tel: 447 9733, 447 9737	tööpäevadel 8.00-12.00, 13.00-16.00	Rita Kosenkranius
Rapla maakonna VK	Tallinna mnt 14, 79513 Rapla linn	E-post: ene.matetski@raplamv.ee Tel: 484 1102 Faks: 484 1130	E-N 8-17, R 8- 15-45	Ene Matetski
Saare maakonna VK	Lossi 1, 93819 Kuressaare Saare Maavalitsus	E-post: jaan@saare.ee Tel: 452 0502 Faks: 452 0503	8.00-16.30	Jaan Leivategija
Tartu maakonna VK	Riia tn 15, 51010 Tartu	E-post: tonu.vesi@tartumaa.ee Faks: 7 305 201 Tel: 7 305 200	E-R 8.00- 16.00	Tõnu Vesi
Valga maakonna VK	Kesk 12, 68203 Valga	E-post: tonis.lass@valgamv.ee Faks: 766 6157 Tel: 766 6140	8.00-16.30, reedel 8- 16.00	Tõnis Lass
Viljandi maakonna VK	Vabaduse plats 2, 71020 Viljandi	Tel: kyllike.kytt@viljandimaa.ee Faks: 43 30 404 Tel: 43 30 402	TP 8-12, 13-17	Küllike Kütt
Võru maakonna VK	Jüri 12 65620 VÕRU	www.werro.ee Faks: 786 8302 E-post: heli.pohja@mv.werro.ee Tel: 786 8303	tööpäevadel 8.00-16.30	Heli Põhja